

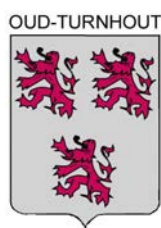

ADAK RAPPORT 8

Archeologische begeleiding inrichting industriegebied Frac Lo in Turnhout

S. DELARUELLE & J. VAN DONINCK

De Archeologische dienst Antwerpse Kempen is een projectvereniging van de gemeenten Beerse, Oud-Turnhout, Turnhout en Vosselaar met steun van de Vlaamse gemeenschap en de provincie Antwerpen.

Colofon

Opdrachtgever	Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen (IOK)
Project	Turnhout-Frac Lo
Projectcode	07001
Vergunning	2007/44/13504
Auteurs	Stephan Delaruelle & Jef Van Doninck
Kaarten & plannen	Stephan Delaruelle (©NGI/GIS Vlaanderen)
Foto's & tekeningen	Stephan Delaruelle
Omslagontwerp	Hanna Maes
ISBN	/

© AdAK , december 2007

Niets uit deze uitgave mag worden veelelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen.

Samenvatting

Op 27 april 2007 werd door de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in samenwerking met de Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen (IOK) een archeologische begeleiding van de aanleg van de wegkoffers uitgevoerd aan in het plangebied Frac Lo tussen de Slachthuisstraat en het Muizeven in Turnhout. Dit onderzoek kaderde in de plannen voor de herinrichting van een deel van het voormalige militaire oefenterrein tot een industriegebied. Tijdens het onderzoek werden de uitgegraven wegkoffers onder archeologische begeleiding machinaal opgeschaafd, waarbij in totaal 7825 m² werd onderzocht.

Tijdens het onderzoek werden geen archeologisch relevante sporen vastgesteld. De bodemverkleuringen waren hoofdzakelijk afkomstig van boomvallen van meestal laagstammige bomen. Daarnaast werd de wegkoffer hier en daar doorsneden door een recente ontwateringsgreppel. Het gebied is eerder laaggelegen en zonder uitgesproken reliëf, hetgeen zich vertaalt in een vochtige, moerassige bodem, waar tot op heden voornamelijk laagstammige bomen en struiken op groeien. Dit verklaart vermoedelijk de afwezigheid van archeologische sporen.

Er is dus in het algemeen een lage verwachting voor het aantreffen van (goed bewaarde) archeologische sporen in het gebied, zodat er geen noodzaak is voor verder archeologisch onderzoek van de belendende percelen. De terreinen worden daarom vrijgegeven voor de geplande bouwactiviteiten.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
2	Landschappelijk kader	6
2.1	Geologie en geomorfologie	6
2.2	Bodemopbouw	6
3	Archeologisch en historisch kader	8
4	Onderzoeksstrategie.....	9
5	Sporen en Structuren.....	12
6	Conclusie en aanbevelingen.....	13
	Literatuur	13
	Lijst van afbeeldingen	14

1 Inleiding

Op 27 april 2007 werd door de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in samenwerking met de Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen (IOK) een archeologische begeleiding van de aanleg van de wegkoffers uitgevoerd aan in het plangebied FRAC LO..

Dit onderzoek kaderde in de plannen voor de herinrichting van een deel van het voormalige militaire oefenterrein tot een industriegebied tussen de Slachthuisstraat en het Muizeven in Turnhout, kadastraal gekend als (Afd. 3) sectie O nr. 891b, 893 c-e, 898a & f, 899a-b, 900a-b, 901 c, 902, 903a, 227a.

Figuur 1.1 Situering van het plangebied tussen de Slachthuisstraat en het Muizeven in Turnhout.

In het plangebied met een totale oppervlakte van ca. 5,9 ha werd de aanleg van de wegkoffers voor de inrichting van het nieuwe industriegebied opgevolgd en gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische resten. In totaal werd ca. 7825 m² van het plangebied gecontroleerd. De

archeologische begeleiding werd uitgevoerd door Stephan Delaruelle (AdAK). Het grondwerk werd uitgevoerd door de firma Adams uit Merksplas.

Figuur 1.2. Overzicht van het terrein na de ontbossing van de werkstrook.

2 Landschappelijk kader

2.1 Geologie en geomorfologie

De ondergrond van het gebied wordt gevormd door pleistoceen dekzand en varieert binnen het plangebied tussen matig grof zand in de hogergelegen zones en matig fijn lemig zand in de lagergelegen stukken.

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan (ca. 120.000-13.000 jaar geleden) werd vanuit de drooggevalle Noordzeebedding door de polaire wind sediment aangevoerd, die de Kempen bedekte met een dik pakket zand. Dit varieert in dikte tussen de 30 cm op de hogere delen tot 5 m in de valleien van de oorspronkelijke Oud-Pleistocene mariene afzettingen. Op sommige plaatsen ontstonden hierdoor in de Kempen uitgestrekte duinzandmassieven. Deze zandafzettingen werden tijdens de laatste koude fase, het Laat-Glaciaal (ca. 13.000-10.000 jaar geleden) door verstuivingen van de tijdelijk onbevroren bodems omgewerkt tot lange Oost-West verlopende zandruggen. Het water zocht zich een weg in de lager gelegen gedeeltes tussen de zandruggen, waardoor hier beekvalleien ontstonden.

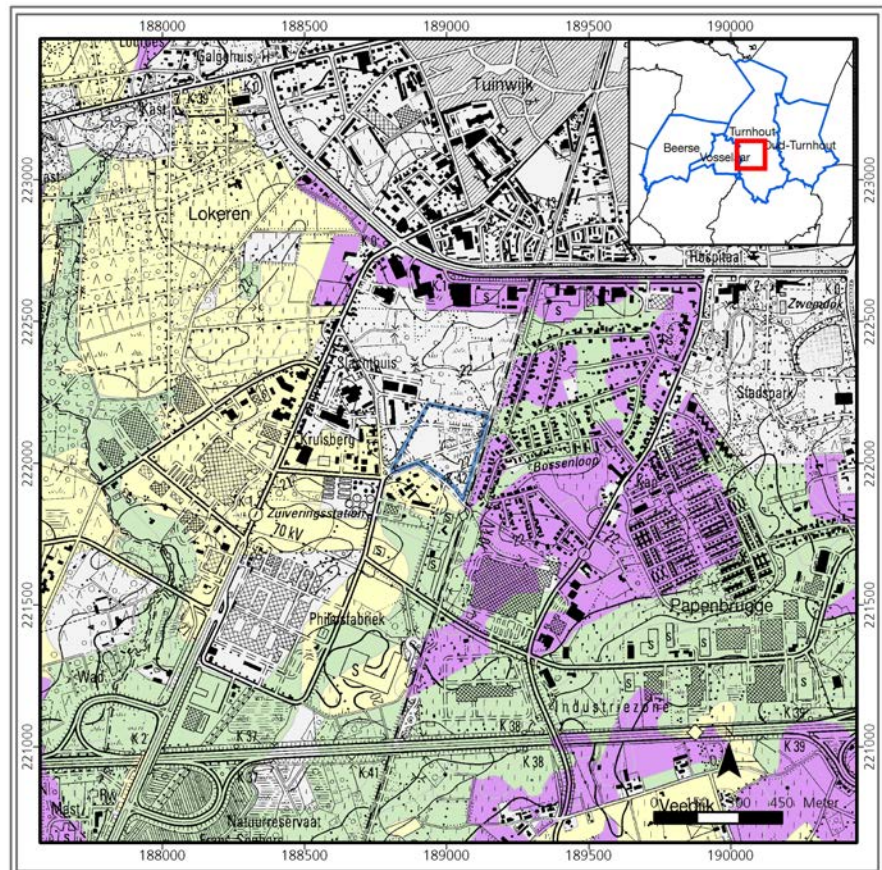
2.2 Bodemopbouw

Gezien het voormalig gebruik van het gebied als militair oefenterrein werd het plangebied niet gekarteerd tijdens de opnames voor de bodemkaart in de

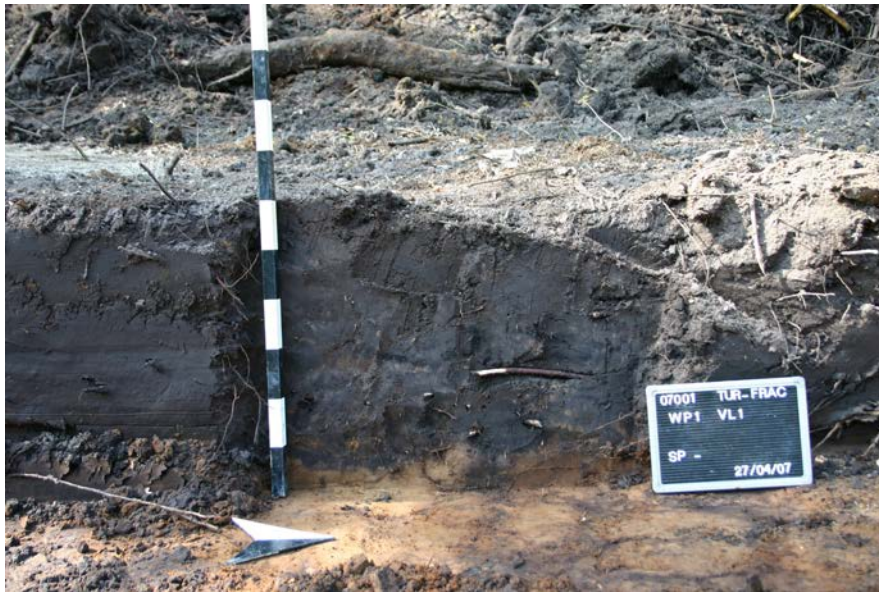

jaren '50. De gronden ten zuidoosten van het plangebied zijn gekarteerd als vrij natte gronden waar zich op een geringe diepte klei bevindt. Binnen dit gebied zijn enkele zones als bodems met een dikke antropogene A-horizont gekarteerd, hetgeen eerder samenhangt met ophogingen tegen de wateroverlast. Ten noordwesten bevindt zich een droger gelegen voormalig heidegebied rond het gehucht Lokeren, dat naar het westen toe wordt begrensd door de Visbeek.

Figuur 2.1. Bodemkundige opname van de profielontwikkeling in het gebied rond FRAC LO. Paars: plaggenbodems; geel: zandbodems zonder plaggendeek; grijs: niet gekarteerd

Uit de profielopnames bleek dat het gebied van bodemtextuur eerder aansluit bij de matig vochtige gronden ten oosten en zuidoosten van het plangebied. De cultuurlaag was sterk humeus en donker van kleur. Boven de ongeroerde bodem waren hier en daar nog sporen van een verbrokkelde podzolbodem te herkennen. Het bodemprofiel toont geen sporen van intensieve landbouw, zodat we kunnen aannemen dat deze gronden voornamelijk als bosgebied of weidegebied in gebruik is geweest.

Figuur 2.2. Bodemprofiel van de moerassige donkere humeuze bosbodem met onderin een verbrokkelde podzol.

3 Archeologisch en historisch kader

Het aantal bekende archeologische vindplaatsen in de onmiddellijke omgeving van het plangebied is beperkt. In de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is de nabijgelegen kapel-berg van de Kruiskesberg ingekleurd als een mogelijk grafmonument uit de (midden-)bronstijd. Oude bronnen uit het archief van Turnhout vermelden echter de overlevering dat het monument van de Kruiskesberg is opgericht bovenop een massagraf van Spaanse garnizoenssoldaten uit de tijd van de grensconflicten tussen de Staatse troepen van de Verenigde Nederlanden en de garnizoenen van de Spaans-Habsburgse machthebbers in de 16^e-17^e eeuw (Stroobant 1903: 384-385). In hoeverre hier een verband kan gelegd worden met de slag op de Tielenheide van 1597, waarbij een Spaans garnizoen, dat gelegerd was nabij Turnhout verslagen werd door de Staatse troepen onder leiding van prins Mauritz.

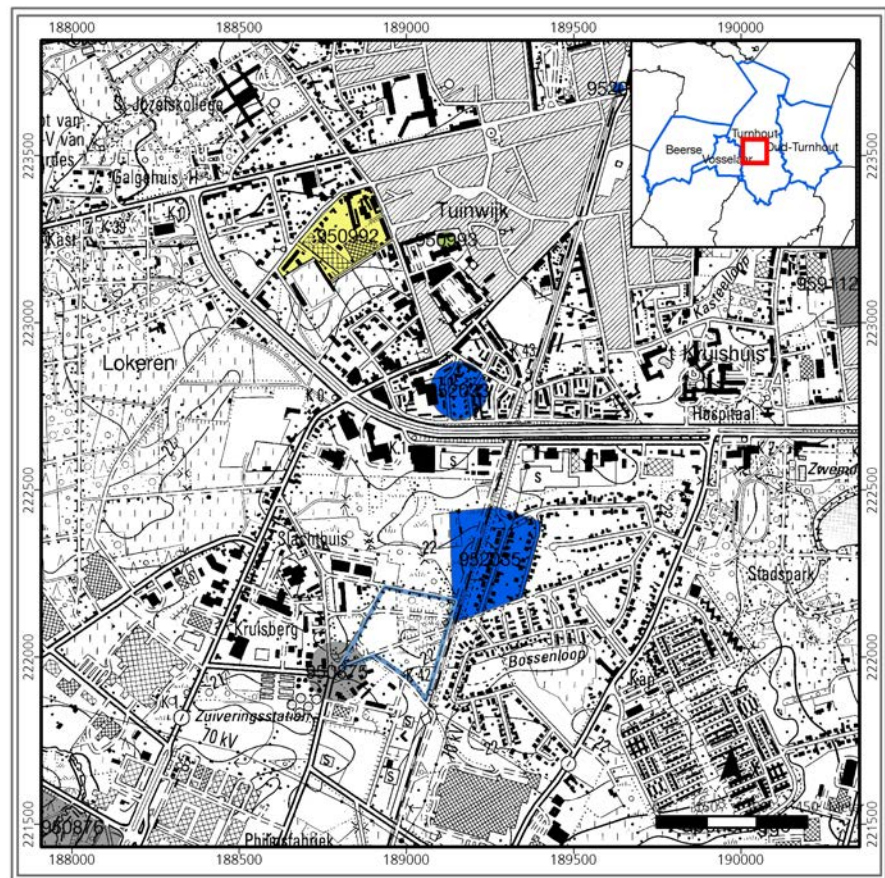
Figuur 3.1. Gravure van de slag bij de Tielenheide van 1597, waarop de strategische manoeuvres van de Staatse troepen worden getoond.

In het heidegebied rond het oude gehucht Lokeren (CAI 952033) zijn twee meldingen van grafheuvels, waarvan vermoedelijk één uit de Bronstijd (CAI 950992) aan het Hof ter Duinen (Van Genechten 1867) en een ander uit de

Vroege IJzertijd (950993): de Tuimelschen Berg, afgaande op de overgeleverde beschrijvingen (Stroobant 1903: 385-386)

Figuur 3.2. CAI-meldingen in de omgeving van het plangebied

4 Onderzoeksstrategie

Gezien de bebossing van het terrein voor de aanvang van de werken en de aanwezigheid van een “feeder”, een hoogspanningsleiding die rechtstreeks electriciteit levert aan de lampenfabriek van Philips en dwars over het terrein liep, werd geopteerd om het uitgraven van de weggroeven archeologisch te begeleiden. Gezien de inrichting van parkeerplaatsen voor vrachtwagens langs de weg werd bij de inrichtingswerken immers meer dan 10 % van het plangebied afgegraven.

Ondanks de goede afspraken met het IOK en de aannemer werd over het hoofd gezien om de archeologische dienst te verwittigen voor de start van de ontgravingen nadat de hoogspanningskabels uiteindelijk waren verwijderd. Bij aankomst bleek reeds meermaals door de uitgegraven weggroef te zijn gereden, waardoor archeologische waarnemingen onmogelijk waren. Daarop werd in overleg met IOK en aannemer een graafmachine ter beschikking gesteld om het volledige uitgegraven vlak opnieuw machinaal te schaven. Hierbij bleek al snel dat daar de beperkte diepte van de ontgravingen en het

droge voorjaarsweer weinig schade aan het vlak was toegebracht door de rupsbanden van de graafmachines en bulldozers. Ook de voorafgaande ontbossingen hadden weinig verstoringen nagelaten in de ongeroerde bodem.

Figuur 4.1. Machinaal opschaven van de reeds uitgegraven en doorreden wegkoffer

De werkomstandigheden lieten echter te wensen over. Door de laattijdige melding van de aannemer was de opvulling van de wegkoffer met aanvulzand reeds gepland, zodat de begeleiding gebeurde tussen graafmachine en bulldozer in. Hierbij waren echter duidelijke afspraken gemaakt met aannemer en IOK dat de werken zouden worden stilgelegd van zodra er archeologische sporen zouden worden vastgesteld. Bovendien was het tempo van de aanvulwerken veel trager dan de vorderingen van de graafmachine, waardoor al snel voldoende werkruimte werd gemaakt.

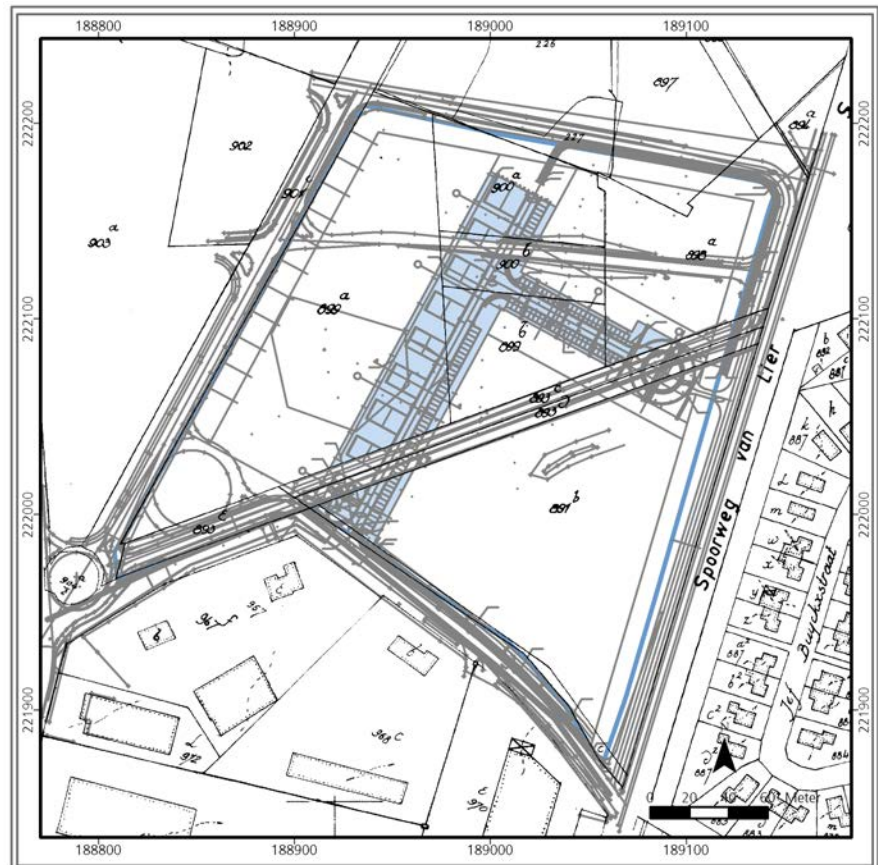

Figuur 4.2. Begeleiden tussen graafmachine en bulldozer

In totaal werd een oppervlakte van ca. 7825 m² archeologisch begeleid, wat neerkomt op ongeveer 13 % van de totale oppervlakte van het plangebied (5,9 ha). Het grootste gedeelte bevond zich tussen twee bestaande wegen van het voormalige militaire domein (zie fig.). Door de centrale ligging van de wegkoffer binnen het plangebied was het mogelijk uitspraken te doen over de rest van het terrein.

Figuur 4.3. Overzicht het plangebied met het begeleide gedeelte van de nieuwe wegkoffer in het blauw gekleurd

Aangezien er geen archeologisch relevante structuren werden vastgesteld is de uitgegraven wegkoffer geregistreerd op basis van het digitaal plan van de landmeters van het IOK. Het vlak en de profielen werden gedocumenteerd en digitaal gefotografeerd.

5 Sporen en Structuren

Tijdens het onderzoek werden geen archeologisch relevante sporen of structuren vastgesteld. In het gele zand van de onaangeroerde bodem werden hoofdzakelijk sporen van boomvallen en boomwortels vastgesteld. Faunaturbatie door mollen of andere graaf dieren werd nauwelijks vastgesteld.

Figuur 5.1. Recente greppels en boomvallen in het vlak van het oostelijke gedeelte van de wegkoffer

De enige niet natuurlijke sporen betroffen enkele perceelsgreppels, die duidelijk samenvallen met de huidige percellering en dus vermoedelijk van subrecente datum zijn. In de vulling van de greppels werd geen dateerbaar materiaal teruggevonden. In de humeuze bovenlaag werden ook geen archeologische vondsten teruggevonden. Wel bevonden zich hier en daar concentraties van afval, waaronder autobanden en bussen motorolie, die vermoedelijk te maken hebben met het voormalig gebruik van het plangebied als oefenterrein voor rijlessen van het Belgisch leger. Hiervoor was ook een kunstmatige heuvel opgeworpen in het midden van het terrein.

6 Conclusie en aanbevelingen

Tijdens de archeologische begeleiding van de aanleg van de wegenis en infrastructuur voor de inrichting van het industriegebied FRAC LO in Turnhout werden geen archeologische sporen of vondsten vastgesteld, die kunnen getuigen van enige menselijke activiteiten in het gebied in het verleden. Uit het onderzoek van de bodemprofielen bleek bovendien dat het gebied vermoedelijk te nat was en eerder altijd als bos of weiland heeft gediend.

Op basis van deze waarnemingen kan worden gesteld dat er in het gebied eerder een lage kans is op het aantreffen van archeologische sporen of resten en worden de terreinen vrijgegeven voor de verdere inrichting van het industriegebied.

Literatuur

STROOBANT L. 1903. Exploration de quelques tumuli de la Campine Anversoise. *A.A.A.B.* LIV, (5e reeks) IV:365-400

VAN GENECHTEN W.J.J. 1867. Iets nopens eene te Turnhout ontdekte oudheid. *Verslag over het bestuur en den toestand van Zaken van de stad Turnhout*: 39-42.

Lijst van afbeeldingen

Figuur 1.1 Situering van het plangebied tussen de Slachthuisstraat en het Muizeven in Turnhout.	5
Figuur 1.2. Overzicht van het terrein na de ontbossing van de werkstrook.	6
Figuur 2.1. Bodemkundige opname van de profielontwikkeling in het gebied rond FRAC LO.	7
Figuur 2.2. Bodemprofiel van de moerassige donkere humeuze bosbodem met onderin een verbrokkelde podzol.	8
Figuur 3.1. Gravure van de slag bij de Tielenheide van 1597, waarop de strategische manoeuvres van de Staatse troepen worden getoond.	8
Figuur 3.2. CAI-meldingen in de omgeving van het plangebied.	9
Figuur 4.1. Machinaal opschaven van de reeds uitgegraven en doorreden wegkoffer.	10
Figuur 4.2. Begeleiden tussen graafmachine en bulldozer.	10
Figuur 4.3. Overzicht het plangebied met het begeldeide gedeelte van de nieuwe wegkoffer in het blauw gekleurd.	11
Figuur 5.1. Recente greppels en boomvallen in het vlak van het oostelijke gedeelte van de wegkoffer.	12